

УДК 343 (477)

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ РОЗБОЮ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Мар'яна КАРП'ЮК,

здобувач кафедри кримінального права та кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ

SUMMARY

Using the comparison method this article analyses the elements of such criminal offences as «brigandage» which is provided by law in article 280 of the Criminal Code of the Republic of Poland. The author explains the provisions related to the difference between brigandage according to the criminal law of Ukraine and brigandage according to the criminal law of the Republic of Poland.

It is found out that in terms of the Criminal Code of the Republic of Poland brigandage is an offence with qualified constituent elements. The article deals with the object and subject of brigandage, nature of the violence, which is applied to victims at the moment of committal the offence. The article emphasizes the role of bringing the victim to an unconscious or helpless condition as characteristics of the objective part of brigandage.

Key words: objective part, brigandage, the Criminal Code of the Republic of Poland

АНОТАЦІЯ

У статті із застосуванням порівняльного методу аналізується склад злочину «розбій», передбачений статтею 280 Кримінального кодексу Республіки Польща. Автор обґрунтовує положення про відмінність розбою за кримінальним правом України від розбою за кримінальним правом Республіки Польща.

Встановлено, що розбій за Кримінальним кодексом Республіки Польща є кваліфікованим видом крадіжки. Розкрито об'єкт і предмет розбою, характер насильства, що застосовується до потерпілого при вчиненні розбою. Вказано на значення доведення потерпілого до непритомного чи безпорадного стану як ознаки об'єктивної сторони складу розбою.

Ключові слова: об'єктивна сторона, розбій, Кримінальний кодекс Республіки Польща.

Постановка проблеми. Охорона права власності усіх суб'єктів суспільних відносин є важливим завданням кожної держави соціально-демократичного спрямування. Важливим засобом у виконанні цього завдання держави служить кримінальне законодавство.

У цьому аспекті дослідження чинного кримінального законодавства має важливе значення, особливо коли йдеться про його порівняльне дослідження. Таке порівняння дає, зокрема, можливість з'ясувати, наскільки чинне українське кримінальне законодавство відповідає європейським стандартам охорони права власності. Воно також дозволяє виявити його недосконалі характеристики, узагальнити позитивний зарубіжний досвід кримінально-правового регулювання охорони права власності і творчо використати в законодавчій діяльності.

Необхідно зазначити, що спеціальних монографічних порівняльних досліджень проблем кримінально-правової охорони права власності в Україні та у Республіці Польща не проводилося в жодній із держав.

У зв'язку із входженням Республіки Польща до Європейського Союзу її законодавство було приведене у відповідність до європейських стандартів. На шляху України до Європейського Союзу цей досвід є цінним в плані можливого удосконалення чинного кримінального законодавства.

Кримінальний кодекс Республіки Польща (далі – КК РП) [1] так само, як і Кримінальний кодекс України (далі – КК України), передбачає відповідальність за розбій, хоча поняття розбою трактується дещо інакше, ніж в Україні. Як в Україні, так і в Республіці Польща розбій є одним з найбільш суспільно небезпечних злочинів проти власності. Крім того, питома вага розбоїв залишається на високому рівні в структурі злочинності.

Стан дослідження проблеми. У Республіці Польща проблемами кримінальної відповідальності за розбій займалися І. Андреев, К. Бухала, М. Будин, М. Цієсьляк, К. Дашкіевич, Л. Гардоцкі, М. Мозгава, Р. Красевські, М. Кулік, З. Міельнік, С. Стаховіак та ін. У радянській та пострадянській науці кримінального права ці проблеми були предметом дослідження Г.М. Борзенкова, В.В. Владимірова, М.С. Гагаріна, Л.Д. Гаухмана, М.А. Гельфера, М.Б. Гугучія, Л.М. Демідової, А.Н. Кардаві, Г.Л. Крігера, Ю.І. Ляпунова, Б.С. Нікіфорова, П.С. Матишевського, М.П. Михайлова, А.О. Пінаєва, Д.Н. Розенберга, Г.О. Чорного, А.Х. Юнусова та ін. В цей же час практично недослідженими залишилися проблеми розбою за кримінальним правом України і Республіки Польща у порівняльному аспекті.

Цілі та завдання. Метою статті є аналіз об'єктивних ознак розбою за кримінальним правом Республіки Польща. Відповідно до мети поставлені наступні **завдання:** проаналізувати склад злочину «розбій» за кримінальним правом Республіки Польща.; визначити відмінності розбою за кримінальним правом України і розбою за кримінальним правом Республіки Польща.

Виклад основних положень. У чинному Кримінальному кодексі Республіки Польща відповідальність за розбій передбачена його ст. 280. Законодавча техніка, за допомогою якої описаний в КК РП цей склад злочину, дозволяє зробити висновок, що розбій є кваліфікованим видом крадіжки. Диспозиція § 1 ст. 280 КК РП, що передбачає відповідальність за розбій, сформульована наступним чином: «Хто краде, застосовуючи насильство щодо особи, або погрожує безпосередньо застосуванням насильства, чи доводить особу до непритомного чи безпорадного стану підлягає покаранню...» [1]. Про те, що розбій є кваліфікованим видом крадіжки

ззначається в польській науковій кримінально-правовій літературі [2, с. 639; 3, с. 550], а також в судовій практиці [4]. Звідси, як зазначає А. Цоль, можна зробити висновок, що розбій повинен характеризуватися тими ж ознаками складу злочину, що й крадіжка, а також іншими додатковими ознаками, закріпленими у ст. 280 КК РП [5, с. 104–105]. Такий підхід польського законодавця дозволяє зробити висновок про те, що поняття крадіжки в кримінальному праві Республіки Польща є значно ширшим, ніж поняття крадіжки в кримінальному праві України. Якщо в Україні крадіжкою є лише таємне викрадення чужого майна, то в Республіці Польща, відповідно до ст. 278 КК РП, крадіжкою вважається будь-яке заволодіння чужою рухомою річчю з метою привласнення. По суті, поняття крадіжки за кримінальним правом Республіки Польща близьке до поняття розкрадання, яке використовується в теорії українського кримінального права.

На відміну від інших видів крадіжки, передбачених КК РП, розбій, як і в українському кримінальному праві, посягає на два безпосередні об'єкти кримінально-правової охорони. Щоправда, в доктрині кримінального права поняття «об'єкт злочину» не вживається. Натомість розрізняють поняття «предмет охорони» – цінність, яка охороняється кримінальним законом, і «предмет виконавчий» – виконавець злочину [6, с. 18]. Далі в статті йдеться, власне, про таке розуміння «об'єкта» в кримінальному праві Республіки Польща. Однак їх зміст дещо відрізняється від змісту об'єктів розбою в кримінальному праві України. Як зазначають А. Марек, В. Свіда, Й. Бафіа, за кримінальним правом Республіки Польща розбій посягає на власність особи, а також на недоторканість, волю, здоров'я і життя особи [2, с. 639; 7, с. 540; 8, с. 555]. При цьому власність є основним об'єктом розбою, а недоторканість, воля, здоров'я і життя особи – додатковим безпосереднім об'єктом. Щодо основного безпосереднього об'єкта, то його зміст збігається зі змістом основного безпосереднього об'єкта розбою, який виділяють в кримінальному праві України. Адже розбій, як за кримінальним правом Республіки Польща, так і за кримінальним правом України, знаходиться в розділі, що передбачає відповідальність за злочини проти власності. Однак що стосується додаткового безпосереднього об'єкта розбою, то його зміст за кримінальним правом Республіки Польща відрізняється від його змісту за кримінальним правом України.

Оскільки в Україні розбоем вважають напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства, то додатковим безпосереднім об'єктом вважають життя або здоров'я особи. В цей же час поняття розбою за кримінальним правом Республіки Польща є дещо ширшим, оскільки в його зміст входить не лише насильство, що є небезпечним для життя чи здоров'я особи, чи його погроза, але й інше насильство, а також доведення особи до безпорадного чи непритомного стану. Саме тому і додатковий безпосередній об'єкт розбою за кримінальним правом Республіки Польща є дещо ширшим і включає в себе недоторканість, волю, здоров'я і життя особи.

Предмет розбою у ст. 280 КК РП, яка передбачає відповідальність за цей злочин, не названий. У цей же час системний аналіз положень КК РП про крадіжку, зокрема ст. 278 КК РП, дає підстави вважати, що предмет розбою та предмет інших видів крадіжки, за кримінальним правом Республіки Польща, є спільним і таким вважається чужа ру-

хома річ. Як і в Україні, поняття речі в Республіці Польща – поняття цивільно-правове. Відповідно до ст. 45 Цивільного кодексу Республіки Польща [9] річ – це майновий предмет. У доктрині та практиці цивільного права виділяють три ознаки речі [10, с. 108]: а) річ є матеріальним предметом; б) річ є виділеним предметом; в) річ може самостійно виступати у цивільному обороті.

У розумінні польського цивільного речами не можуть бути нематеріальні блага, такі як немайнові права (авторські, винахідницькі), літературні, музичні, наукові твори, а також енергія (електрична, теплова, атомна). Однак в цей же час можуть бути речами, а також предметом розбою чи інших видів крадіжки, носії цієї енергії, з якими вона нероздільно пов'язана.

М. Кулік зазначає, що прикметник «чужа» біля іменника «річ» означає, що ця річ має власника і цим власником є інша особа, а не суб'єкт злочину. [3, с. 542–543]. Не можуть бути предметом як розбою, так і інших видів крадіжки речі, які є нічийними, тобто не мають власника. Судова практика Республіки Польща визнає, що чужою для кожного із співвласників окремо є річ, яка перебуває у спільній власності [11], для кожного із подружжя річ, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя [12], для кожного із учасників та засновників юридичної особи річ, що перебуває у власності юридичної особи [13]. Річ може бути предметом розбою та інших видів крадіжки, якщо вона має майнову вартість, яка виражається у грошовій формі. Заволодіння річчю, що не має такої вартості, розбоем чи крадіжкою не вважається.

Крім того, відповідно до КК РП предметом розбою чи іншого виду крадіжки є рухома річ. У будь-якому випадку не можуть бути предметом цих злочинів нерухомі речі. Крім того, відповідно до § 9 ст. 115 КК РП рухомою річчю чи предметом є також польські чи іноземні грошові знаки та інші засоби оплати, а також документи, що уповноважують до отримання грошей чи містять в собі обов'язок виплати капіталу, відсотків, частини прибутку, а також підтверджують участь у спілці [1]. По суті, § 9 ст. 115 КК РП розширює цивілістичне поняття рухомої речі, включаючи до предмета розбою та інших видів крадіжки ряд соціальних благ, які за своєю суттю, відповідно до положень цивільного права, не є рухомими речами, а лише підтверджують майнове право. Зокрема документи, що уповноважують до отримання грошей або містять обов'язок виплати капіталу, відсотків, частини прибутку, а також підтверджують участь у спілці.

У доктрині польського кримінального права, на відміну від українського, людина беззаперечно визнається предметом злочину, наприклад, вбивства та ін. [14, с. 241; 15, с. 28–30; 7, с. 424]. Предметом злочину визнається будь-який матеріальний предмет – особа або річ, на який винна особа скеровує своє діяння [16, с. 181; 17, с. 64]. Оскільки цим, додатковим, об'єктом розбою є воля, недоторканість, здоров'я і життя особи, польські криміналісти, зокрема А. Цоль, предметом розбою вважають поряд з чужою рухомою річчю також і людину [5, с. 130].

З об'єктивної сторони розбій, за кримінальним правом Республіки Польща, характеризується крадіжкою із застосуванням насильства щодо особи, або погрози безпосереднього застосування насильства, чи доведення особи до непритомного чи безпорадного стану. Тому для визначення об'єктивної сторони розбою необхідно з'ясувати, в першу чергу, об'єктивну сторону крадіжки. Як зазначають польські вчені, крадіжка полягає у протиправно-

му заволодінні чужою річчю. При цьому заволодіння буде мати місце в тому випадку, коли чужа річ виходить з володіння власника чи особи, яка володіє нею, і переходить в розпорядження особи, яка вчиняє крадіжку. Протиправне заволодіння характеризується також тим, що вчиняється без згоди власника чи володільця речі. Якщо заволодіння вчиняється за згодою власника чи володільця речі, протиправним воно не вважається і не утворює складу крадіжки [18, с. 405]. Таку ж позицію займає й судова практика [19].

Крім цього, розбій характеризується застосуванням насильства щодо особи, або погрози безпосереднього застосування насильства, чи доведення особи до непристойного чи безпорадного стану. Застосування насильства щодо особи полягає у фізичному і безпосередньому впливі на тіло особи, спрямованому на припинення або унеможливлення опору. На відміну від розбою, що передбачений в українському кримінальному кодексі, насильство при розбії за КК РП не повинно бути лише небезпечним для життя та здоров'я. Суди Республіки Польща неодноразово у своїх вироків зазначали, що застосування навіть невеликої фізичної сили, спрямованої на порушення недоторканості особи, буде ознакою розбою, якщо веде до припинення чи унеможливлення опору потерпілого [20]. У цей же час судова практика вважає крадіжкою, а не розбоем, випадки, коли винна особа вирає в потерпілого річ з рук з метою її заволодіння, оскільки в такому випадку не застосовується насильство щодо потерпілого [21].

У цей же час, слід зазначити, що кримінальному праву Республіки Польща відомо поняття насильства, що є небезпечним для життя та здоров'я (*gwalt*). З ухвали Верховного Суду Республіки Польща випливає, що насильство, яке є небезпечним для життя та здоров'я, є конститутивною ознакою розбою в тому випадку, коли загальна вартість предмета розбою не перевищує суму 250 польських злотих. У цьому випадку крадіжка із застосуванням насильства, що не є небезпечним для життя та здоров'я, а також й без насильства взагалі, підпадає під ознаки правопорушення, передбаченого ст. 119 Кодексу правопорушень [22] (аналог Кодексу України про адміністративні правопорушення) [23]. У випадку ж, коли вартість предмета розбою перевищує суму розміром 250 польських злотих, для наявності об'єктивної сторони розбою немає значення, з якою силою застосовується фізичне насильство до потерпілого.

Погроза, як ознака об'єктивної сторони розбою, за кримінальним правом Республіки Польща полягає у доведенні до відомо потерпілого про невідкладне застосування насильства до нього або до інших осіб у випадку, якщо він не виконає протиправну вимогу і не передасть винній особі предмет злочину [3, с. 367, с. 551]. Форма погрози не має значення: вона може бути виражена вербально, жестами, виразом обличчя, поведінкою винної особи тощо. Велике значення має те, що погроза повинна бути зрозумілою потерпілому. На підставі об'єктивних та суб'єктивних даних потерпілий повинен сприймати дії винного як погрозу застосування насильства щодо нього чи інших осіб. Цим розбій за кримінальним правом Республіки Польща відрізняється від аналогічного злочину за кримінальним правом України, оскільки погроза насильства при розбії за КК України обов'язково повинна бути спрямована на потерпілого і не може бути спрямована на інших осіб. Спрямування погрози насильства на інших осіб характерна для вимагання що передбачене ст. 189 КК України.

Доведення особи до непристойного чи безпорадного стану, як ознака об'єктивної сторони розбою за кримінальним правом Республіки Польща, відбувається без застосування насильства. Полягає воно у позбавленні потерпілого свідомості чи тому, що робить його безпорадним. Позбавлення свідомості може полягати у введенні без відомо потерпілого в його організм снодійних чи інших засобів. Доведення до безпорадного стану може полягати, наприклад, в тому, що винний забирає у неповносправного потерпілого інвалідний візок, внаслідок чого особа не може чинити опору. Крім того, судова практика займає позицію, що доведення до безпорадного стану виникає також тоді, коли велика кількість нападників чи диспропорція в можливому застосуванні сили з боку винного чи винних осіб унеможливило потерпілого чинити відповідну оборону [24]. Така позиція Верховного Суду Республіки Польща викликає критику науковців. Так, М. Кулік зазначає, що в такому випадку про доведення до безпорадного стану можна говорити лише тоді, коли винна чи винні особи не діють із застосуванням сили щодо потерпілого [3, с. 551].

Висновки. Отже, підсумовуючи викладене, можна прийти до висновку, що поняття розбою за кримінальним правом Республіки Польща відрізняється від поняття розбою за кримінальним правом України. Розбій за кримінальним правом Республіки Польща є особливим кваліфікованим видом крадіжки, поняття якої відповідає поняттю «розкрадання» чи «викрадення», що вживається у кримінальному праві України. Розбоем, за кримінальним правом Республіки Польща, є викрадення майна із застосуванням будь-якого насильства, погрози застосування насильства чи доведення особи до непристойного чи безпорадного стану. Поняття розбою за польським кримінальним правом є значно ширшим, ніж поняття розбою за українським кримінальним правом. Воно включає в себе також діяння, які охоплюють поняття насильницького грабежу та, частково, вимагання в Україні.

Список використаної літератури

1. Kodeks karny Rzeczypospolitej Polski z 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 z późn. zmian.).
2. Andrejew I., Świda W., Wolter W. : Kodeks karny z komentarzem. – Warszawa, 1973.
3. Kodeks karny. Praktyczny komentarz / [M. Budyn – Kulik, P. Kozłowska – Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa i in.] ; pod. red. M. Mozgawy. – Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2007. – 724 s.
4. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 27 maja 1993 r., II Akc 169/93, OSA 1994, z. 2, poz. 8.
5. Kodeks karny. Komentarz : w 3 t. / [A. Barczak – Oplustil, A. Zoll i in.] ; pod. red. A. Zoll. – Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2006. – T. 3 : Część szczególna : komentarz do artykułów 278 – 363 kodeksu karnego. – 1411 s.
6. Małgorzata Galazka, Radosław G. Halas, Sławomir Hyps, Daniań Szeleszczuk, Krzysztof Wiak. Prawo karne. – Warszawa : Wydawnictwo C.H. BECK, 2009.
7. Marek A. Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki / A. Marek. – Warszawa : C.H. Beck, 1997. – 699 s.
8. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M. Kodeks karny z komentarzem. – Warszawa, 1987.
9. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20 kwietnia 2000 r., II Akc 32/00, KZS 2000, z. 6, poz. 26.
10. Kodeks cywilny Rzeczypospolitej Polski z dnia 23 kwietnia 1964 r., (Dz. U. z 1964 r. z późn. zmian.).
11. Wyrok Sądu Najwyższego z 9 kwietnia 1997 r., III KKN 241/96, OSP 1998, z. 5, poz. 95 z głośną Satki.

12. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30 grudnia 1999 r., II Aka 223/99, KZS 2000, z. 1 poz. 27.
13. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 20 kwietnia 2000 r., II Aka 32/00, KZS 2000, z. 6, poz. 26.
14. Kodeks karny. Komentarz : w 3 t. / [A. Barczak – Oplustil, A. Zoll i in.] ; pod. red. A. Zoll. – Warszawa : Wolters Kluwer Polska, 2006. – T. 2 : Część szczególna : komentarz do artykułów 117 – 277 kodeksu karnego. – 1438 s.
15. Kokot R. Zabójstwo kwalifikowane / R. Kokot. – Wrocław : Uniwersytet Wrocławski, 2001. – 297 s.
16. Prawo karne materialne. Część ogólna / [M. Budyn – Kulik, P. Kozłowska – Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa i in.] ; pod. red. M. Mozgawy. – Kraków : Zakamycze, 2006. – 468 s.
17. Gardocki L. Prawo karne / L. Gardocki. – Warszawa : C.H. Beck, 2000. – 327 s.
18. Górniok O., Pleńska D. Przestępstwa przeciwko mieniu (w:). – System, 1989.
19. Wyrok Sądu Najwyższego z 18 grudnia 1998 r., IV KKN 98/98, Orz. Prok. i Pr. 1999, nr 7 – 8, poz. 5.
20. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 13 grudnia 1994 r., II Akc 189/94, OSA 1995, z. 4, poz. 19.
21. Wyrok Sądu Najwyższego z 16 lipca 2002 r., III KKN 329/01, Orz. Prok. i Pr. 2003, nr 1, poz. 9.
22. Kodeks wykroczeń Rzeczypospolitej Polski z (Dz. U. z 2010 r. Nr 46, poz. 275).
23. Uchwała Sądu Najwyższego z 21 marca 2007 r., I KZP 39/06, niepublikowana.
24. Wyrok Sądu Najwyższego z 14 czerwca 1989 r., V KRN 99/89, OSNKW 1989, nr 12, poz.

